

اتحادیه اروپا و پدیده قاجاق

سمیرا بیات سرمدی کارشناس ارشد اقتصاد - منصوره عباسی کارشناس ارشد اقتصاد

چکیده

قاجاق پدیده‌ای است مخرب که صدمه فراوانی بر پیکره اقتصاد کشورها وارد می‌نماید. این فعالیت غیر رسمی اقتصاد برنامه‌ها و سیاست‌های توسعه کشورها را دچار اختلال می‌کند و مشکلاتی نظیر کاهش تولیدات داخلی، افزایش بیکاری و آثار ناشی از آن، کاهش سرمایه‌گذاری‌های مولد، کاهش درآمدهای عمومی دولت و ... را به همراه دارد. عوامل اقتصادی و غیر اقتصادی متعددی در بروز پدیده قاجاق نقش دارند که مطالعه آن‌ها به پیدایش راه‌های مبارزه با این پدیده کمک می‌نماید. این مطالعه، اتحادیه اروپا، یکی از نمونه‌های موفق در مبارزه با قاجاق را مورد مطالعه قرار داده است. برخلاف بسیاری کالاها قاجاق سیگار و تنباکو، مشروبات الکلی، سوخت و انسان در اتحادیه اروپا رو به افزایش است. آگاهی از سیاست‌های به کار گرفته شده توسط اتحادیه اروپا و بررسی موارد خاصی مانند سیگار و انسان، می‌تواند به ارائه راه‌کارهای مناسب و کارآمد برای مبارزه با این پدیده در کشورمان منتهی گردد.

مقدمه

قاچاق پدیده‌ای است که عوامل اقتصادی و غیر اقتصادی بسیاری در ایجاد آن نقش داشته و هر ساله سرمایه‌های مادی و انسانی بسیاری برای مبارزه با این پدیده صرف می‌شود. این پدیده در پی بی‌نظمی در بازار داخلی و انحراف سرمایه از مسیر قانونی به وجود می‌آید، لذا برای بررسی آن باید شبکه گسترده‌ای از عوامل را مورد مطالعه قرار داد. از قرن هفدهم که در انگلستان به دلیل فشارهای مالیاتی موجود معضل فعالیت‌های غیر رسمی و قاچاق به وجود آمد تاکنون، اغلب کشورها درگیر این پدیده بوده و مبارزه برای ریشه‌کن کرده و یا حداقل کردن میزان آن مبادرت ورزیده‌اند. در دنیای امروز، قاچاق منحصر به کالای خاصی نیست و طیف کالاهایی قاچاق بسیار گسترده است. قاچاق انسان، مواد مخدر، سوخت، نفت، گازوئیل، بنزین، دارو، اسلحه، مشروبات الکلی و دهها مورد دیگر، از مصادیق قاچاق هستند که صدمه اقتصادی، اجتماعی بسیاری را به کشورها وارد می‌آورند.

آمار جهانی مربوط به قاچاق در ۶۱ کشور جهان نشان می‌دهد که ارزش کل کالاهای قاچاق موجود در این کشورها برابر ۱۳۶/۶ میلیارد دلار است. در این میان سهم ارزش کالاهای قاچاق شده از منابع طبیعی و حیوانات برابر ۵۵/۷ میلیارد دلار، انسان ۴۲/۵۳ میلیارد دلار، محصولات مصرفی ۳۴ میلیارد دلار و اسلحه ۴/۱ میلیارد دلار است.

اتحادیه اروپا نیز همچون بسیاری از مناطق و کشورهای دیگر در معرض این پدیده مخرب قرار داشته و در سال‌های اخیر موفقیت‌های در زمینه مبارزه با قاچاق کسب نموده است. بررسی وضعیت اقتصادی، اجتماعی و سیاسی اتحادیه اروپا نشان می‌دهد که این اتحادیه با استفاده از راه‌کارها و شیوه‌های گوناگون در جهت کاهش فعالیت‌های قاچاق و هدایت آن به

سمت فعالیت‌های رسمی گام برداشته و هم اکنون بیشتر تلاش خود را در جهت مبارزه با قاچاق سیگار و مشروبات الکلی و انسان و سوخت متمرکز نموده است.

در این مقاله سعی می‌شود پس از تعریف قاچاق، ریشه‌یابی علل این فعالیت و بیان آثار مورد انتظار این پدیده، با مروری بر اقدامات اتحادیه اروپا برای مبارزه با قاچاق، که نتایجی موفقیت‌آمیز را نیز به همراه داشته است، برخی از راه‌کارهای مبارزه مؤثر با این فعالیت غیر رسمی و مخرب را معرفی نماید.

بررسی وضعیت اقتصادی، اجتماعی و سیاسی اتحادیه اروپا نشان می‌دهد که این اتحادیه با استفاده از راه‌کارها و شیوه‌های گوناگون در جهت کاهش فعالیت‌های قاچاق و هدایت آن به سمت فعالیت‌های رسمی گام برداشته است.

معرفی اجمالی اتحادیه اروپا

اتحادیه اروپا اتحادیه‌ای اقتصادی- سیاسی است که از ۲۷ کشور اروپایی تشکیل شده و با نام اختصاری EU خوانده می‌شود. منشأ اتحادیه اروپا به جامعه اقتصادی اروپا و اروپای غربی که در سال ۱۹۵۷ با توافقنامه رم بین ۶ کشور اروپایی شکل گرفت، باز می‌گردد. از آن تاریخ به بعد اعضای اتحادیه افزایش پیدا کرده و این اتحادیه به سرعت گسترش یافت. توسعه‌ی اروپا و دگرگونی‌ها در همکاری میان کشورهای عضو، موجب شده که در آغاز دهه ۱۹۹۰ همه کشورهای عضو با ایجاد اتحادیه اروپا موافقت کنند. در سال ۱۹۹۳، توافق ماستریخ چارچوب قانونی فعلی اتحادیه را پایه‌گذاری کرد.

شورای اتحادیه اروپا، کمیسیون اروپا، دادگاه اروپا، کنگره اروپا، شورای اروپا و بانک مرکزی اروپا مهم‌ترین

نهادهای EU هستند. از سال ۱۹۷۹ اعضای این اتحادیه هر ۵ سال یکبار توسط نمایندگان کشورهای عضو انتخاب می‌شوند. فعالیت‌های اتحادیه اروپا اکثر سیاست‌های عمومی از قبیل سیاست اقتصادی، امور خارجه، دفاع، کشاورزی و تجارت را تحت پوشش قرار می‌دهد. در برخی حوزه‌ها، اتحادیه مانند فدراسیون (برای مثال در مسائل پولی، کشاورزی، تجاری، محیط زیست و سیاست‌های اقتصادی و اجتماعی) و در دیگر حوزه‌ها مانند یک سازمان بین‌المللی (برای مثال در امور خارجه) عمل می‌کند.

همکاری میان کشورهای عضو اتحادیه اروپا، عمدتاً بر این استوار است که کالاها، خدمات، انسان‌ها و پول بایستی بتوانند آزادانه در درون اتحادیه اروپا جابجا شوند، بدون اینکه گم‌رک و یا موانع دیگری بر سر راه آن‌ها قرار داشته باشد. اتحادیه اروپا برای دستیابی به این هدف بازار داخلی را پدید آورده است. کشورهای عضو اتحادیه اروپا در زمینه‌های دیگر از جمله در زمینه محیط زیست، کشاورزی، پذیرش پناهندگان و مبارزه با بزهکاری سازمان یافته نیز با یکدیگر همکاری دارند.

با در نظر گرفتن اتحادیه اروپا به عنوان یک سازمان واحد و یکپارچه، می‌توان اقتصاد آن را بزرگترین اقتصاد جهان دانست. اتحادیه اروپا در سال ۱۹۹۹ واحد پول مشترکی را با نام یورو معرفی کرد که تاکنون در نیمی از کشورهای عضو پذیرفته شده و جایگزین پول‌های ملی شده است. اتحادیه اروپا با ۵۰۰ میلیون شهروند، ۳۱٪ تولید ناخالص داخلی جهان را در سال ۲۰۰۷ به میزان ۱۵/۸ تریلیون دلار تولید کرده است.

بسیاری از سیاست‌های اتحادیه اروپا به ایجاد و حفظ بازاری واحد و کارآمد مرتبط است. تلاش‌های قابل توجهی برای وضع استانداردهای هماهنگ صورت گرفته تا سودهای اقتصادی از طریق ایجاد بازارهای

بزرگتر و کارآمد حاصل شود. برای مثال همه کالاها در اتحادیه اروپا و در کشورهای عضو باید با شرایط یکسان به فروش برسند. کشورهای عضو نباید اولییتی برای فرآورده‌ها و خدمات خود بر فرآورده‌ها و خدمات دیگر کشورها قرار دهند. کالایی که از کشورهای خارج از اتحادیه اروپا وارد می‌شود با شرایط یکسان در همه کشورهای عضو خرید و فروش خواهد شد. از این روست که کشورهای عضو اتحادیه اروپا تعرفه‌های گمرکی، سیاست تجاری، سیاست کشاورزی، سیاست شیلات، سیاست خارجه و امنیت مشترک دارد. همکاری مبتنی بر پیمان شنگن

که «اتحادیه گذرنامه اروپایی» نیز نامیده می‌شود، بدان معناست که کشورهای عضو این پیمان، کنترل گذرنامه اشخاص را در هنگام گذشتن از مرزهای مابین خود از بین برده‌اند. شهروندان کشورهای عضو پیمان شنگن نیاز ندارند که در هنگام سفر به دیگر کشورهای عضو پیمان شنگن گذرنامه به همراه خود داشته باشد و داشتن کارت شناسایی ملی برای رفت و آمد میان کشورها کافی است. بنابراین امکان رفت و آمد شهروندان اتحادیه اروپا برای زندگی، مسافرت، کار و سرمایه‌گذاری بیشتر شد. سیاست‌های تشکیل بازار واحد در اروپا را می‌توان به صورت زیر خلاصه

کرد:

- تجارت کالاها و خدمات میان کشورهای عضو آزاد است.
- معاهده شنگن موجب حذف نظارت بر مرزهای داخلی و افزایش هماهنگی برای نظارت بر مرزهای خارجی را میان کشورهای عضو میسر ساخته است.
- از دیگر اقدامات اتحادیه آزادسازی ورود و خروج سرمایه میان کشورهای عضو و همچنین دیگر کشورهای منطقه اقتصادی اروپا بوده است.
- منطقه یورو، منطقه‌ای که در آن تنها واحد پولی رایج یورو است و در آن نرخ ارز در میان کشورها برابر است.
سیاست کشورهای عضو اتحادیه اروپا در مورد پناهندگی و مهاجرت نیز مشترک است.

جدول ۱- عوامل افزایش مؤثر بر قاچاق اتحادیه اروپا و نوع اثرگذاری آن

میزان اثرگذاری	ارتباط این عامل با قاچاق	آیا این عامل مورد غفلت سیاست‌گذاران اتحادیه اروپا قرار دارد؟	عوامل تأثیرگذار بر قاچاق اتحادیه اروپا
۳	عامل وابسته	بله	عوارض گمرکی
۱	عامل فزاینده انگیزه قاچاق	خیر	مالیات بر درآمد اشخاص
۱	عامل فزاینده انگیزه قاچاق	خیر	مالیات بر درآمد شرکت‌ها
۳	عامل وابسته	بله	مالیات بر فروش
۲	عامل وابسته	خیر	مالیات بر ارزش افزوده
۱	عامل فزاینده انگیزه قاچاق	بله	دستورالعمل‌های زیاد و غیر قابل پیش‌بینی
۱	عامل فزاینده انگیزه قاچاق	به صورت جزئی	سیستم صدور مجوز و ترخیص تجاری طاقت‌فرسا و سنگین
۱	عامل فزاینده انگیزه قاچاق	خیر	خدمات عمومی با کیفیت پایین
۲	عامل فزاینده انگیزه قاچاق	بله	محدودیت‌های بازار کار و اشتغال
۲	عامل تسهیل‌کننده	خیر	سطح بالای رشوه‌خواری و فساد
۳	عامل وابسته	بله	فرآیند گمرکی پیچیده
۳	عامل وابسته	خیر	استانداردهای پایین زندگی در کشورهای همسایه
۳	عامل تسهیل‌کننده	به صورت جزئی	وجود زیرساخت‌های تبهکارانه قاچاق و ساختار مجرمانه

منبع: مطالعه‌ای بر عوامل اقتصادی مؤثر بر قاچاق، مؤسسه بازار آزاد لیتوانی

بروز قاچاق مشاهده نمود. عدد ۳ به معنای اهمیت زیاد، عدد ۲ به معنای مهم بودن و عدد ۳ به معنای اهمیت پایین‌تر عامل مؤثر است.

با تشکیل اتحادیه اروپا گسترش آن به دلیل پیوستن کشورهای مختلف اروپایی به آن، به نظر می‌رسد کنترل مرزهای گسترده به منظور مبارزه با پدیده قاچاق مشکل‌تر گردد. یکی از این مرزها که بیشترین رقم قاچاق در آن صورت می‌گیرد مرز لیتوانی با بلاروس و منطقه کالینینگراد در روسیه است که بیش از ۹۰۲ کیلومتر مرز خارجی اتحادیه اروپا را در بردارد. با در نظر داشتن این مسئله اوضاع نامساعدی برای اقتصاد اروپا از نظر ورود کالاهای قاچاق پیش‌بینی می‌شود، لیکن اقدامات مؤثر اتحادیه اروپا منجر به موفقیت این اتحادیه در امر مبارزه با قاچاق گشته و عضویت در این اتحادیه نیز مشروط به پذیرفتن قوانین اتحادیه اروپا و در کنار آن قوانین مربوط به مبارزه با قاچاق است.

از آن جا که قاچاق در موارد مختلف کالایی مطالعات جداگانه و تعمق بیشتری را می‌طلبد و براساس آسیب‌پذیری بیشتر کالاها از اهمیت

اندازه بازار سیاه در میان ۶۱ کشور دنیا برابر ۶۹/۴۵ میلیارد دلار است که این شاخص برای ۲۰ کشور عضو اتحادیه اروپا برابر ۱۰۶/۸۱ میلیارد دلار است. مقدار زیاد قاچاق از طریق تشکلهای بزرگ جنایی و خلافکارانه مورد حمایت قرار می‌گیرد و به این ترتیب مبارزه با آن را مشکل می‌سازد.

مؤسسه بازار آزاد لیتوانی (Lithuanian free market institute) در مطالعه‌ای علل قاچاق در لیتوانی و اتحادیه اروپا را مورد بررسی قرار داده است. در جدول (۱) اهم نتایج این مطالعه در خصوص میزان غفلت اتحادیه اروپا از عوامل مؤثر بر قاچاق مورد ارزیابی قرار گرفته است. برخی از عوامل به عنوان عامل تسهیل کننده در نظر گرفته شده‌اند و برخی دیگر به طور مستقیم باعث بروز این پدیده می‌گردند. در ستون آخر جدول زیر می‌توان میزان اهمیت عوامل را در

- سیستم عمومی مالیات غیر مستقیم، مالیات به ارزش افزوده و نیز عوارض گمرکی و مالیات غیرمستقیم مشترک بر محصولات در داخل اتحادیه اروپا از اقدامات اقتصادی مشترک و مهم این اتحادیه به شمار می‌رود.

- قرار دادن تعرفه گمرکی خارجی مشترک به منظور جلوگیری ارزی فعالیت‌های در طول مرزهای کشورهای عضو اتحادیه اروپا از دیگر اقدامات این اتحادیه در راستای ایجاد بازاری واحد است.

- قانون رقابت اتحادیه اروپا که فعالیت‌های ضد رقابتی شرکت‌ها را از طریق قانون ضد اعتماد و کنترل ادغام کنترل می‌کند و فعالیت‌های ضد رقابتی کشورهای عضو را از طریق نظام کمک‌های ایالتی نظارت می‌نماید.

پدیده قاچاق در اتحادیه اروپا

همان‌طور که در بخش‌های قبلی نیز ملاحظه شد، قاچاق در همه کشورها و در حجم‌های متفاوت وجود دارد. اتحادیه اروپا نیز از وجود پدیده قاچاق مستثنی نیست و هر ساله ارقامی به عنوان حجم قاچاق در کشورهای عضو آن ارائه می‌گردد. آمار مربوط به

جدول ۲- نظرسنجی در مورد درک عمومی قاچاق

دلیل گسترش قاچاق	۲۰۰۴	۲۰۰۸	درک عمومی نسبت به قاچاق	۲۰۰۴	۲۰۰۸
رشد قیمت‌ها*	-	۲۹/۱	قاچاق منبع درآمد بسیاری از مردم است	۳۶/۱	۳۴/۴
اختلاف زیاد قیمت‌ها با کشورهای همسایه	۴۲/۹	۲۵/۳	کالاهای قاچاق ارزان به مردم در پس‌انداز پول کمک می‌کنند	۱۳/۳	۲۱
فساد مالی و رشوه	۱۷/۱	۱۳/۵	قاچاق درآمدهای دولت را کاهش می‌دهد و به برنامه‌های اجتماعی آسیب می‌زند	۸/۹	۱۰/۲
مجازات کم برای قاچاقچیان	۱۰/۲	۱۰/۹	قاچاق قدرت رقابت را کاهش می‌دهد	۱۵/۷	۹/۱
شرایط سخت و پرهزینه برای قاچاق	۱۵/۴	۶/۹	قاچاق فرصتی برای کسب سود کارمندان اداری است	۱۲/۲	۸/۳
عدم توانایی مراجع قانونی در کنترل قاچاق	۶	۶/۴	کالاهای قاچاق اغلب کیفیت پایینی دارند و برای سلامتی مضر هستند	۳/۵	۷/۹
سایر موارد	۲/۴	۳/۱۵	قاچاق یک پدیده طبیعی است	۵/۳	۶/۱
نمی‌دانم	۵/۸	۴/۵	نمی‌دانم	۵	۳/۱

منبع: نظرسنجی در مورد درک عمومی قاچاق، مؤسسه بازار آزاد لیتوانی
* این مورد تنها در سال ۲۰۰۸ پرسش شده است.

از آن جا که همواره قاچاقچیان در محاسبه سود خود میزان هزینه‌ها و ریسک قاچاق را نیز محاسبه می‌نمایند، با افزایش ریسک قاچاق، تمایل کم‌تری برای انجام آن وجود خواهد داشت

در مورد عوامل مؤثر بر این پدیده و درک عمومی مردم نسبت به آن برای سال‌های ۲۰۰۴ و ۲۰۰۸ انجام شده است.

نتایج جدول و مقایسه سال‌های ۲۰۰۴ و ۲۰۰۸ نشان می‌دهد، آگاهی مردم نسبت به عوامل مؤثر بر پدیده قاچاق و خود این پدیده در حال افزایش است زیرا درصد افرادی که ابراز بی‌اطلاعی نموده‌اند کاهش یافته است. همچنین درصد بیشتری از افراد کالاهای قاچاق را دارای کیفیت پایین و برای سلامتی مضر دانسته‌اند.

- یکی دیگر از اقدامات مهم اتحادیه، افزایش همکاری میان بخش‌های عمومی و خصوصی در مورد طرف‌های تقاضا و عرضه و به ویژه عرضه بوده است. بخش‌های خصوصی و دولتی زمینه‌های گسترده‌ای برای همکاری با یکدیگر دارند که این همکاری‌ها نیاز به تمهیدات قانونی خواهند داشت. اتحادیه اروپا مصمم بوده است تا موانع قانونی بر سر این همکاری‌ها را از میان بردارد. در قانون اساسی اروپا که به تصویب رسیده است، از زمینه قانونی کردن همکاری‌های بخش دولتی و خصوصی حمایت می‌شود. وجود قوانین مناسب همکاری و رقابت‌های سالم میان این دو بخش موجب افزایش کیفیت کالاها و سرویس‌دهی این دو بخش گردیده است. با این کار بخش‌های دولتی و خصوصی نیز به حق و حقوق خود

صحیح و نظارت بر اجرای سیاست‌ها را دشوار می‌سازد، بنابراین سیاست‌گذاران اروپایی همواره به دنبال استفاده از این اطلاعات بوده‌اند.

- از دیگر راه‌حل‌های مهم بخش تقاضا که همواره مدنظر سیاست‌گذاران در اتحادیه اروپا بوده است، آموزش مصرف‌کننده‌ها و اقدامات فرهنگی لازم در آن راستا است. آموزش‌هایی در این زمینه که خرید کالا و تولیدات قاچاق به بدنه اقتصاد کشور و تولید داخلی و در نهایت به خود مصرف‌کنندگان کالای قاچاق لطمه وارد می‌نماید، از اقدامات مؤثر این اتحادیه بوده است. پیام‌هایی مانند این جمله که هر واحد پول مصرف شده برای اقتصاد زیرزمینی و قاچاق، واحد پولی است که برای گسترش جرایم سازمان یافته مصرف می‌شود، را می‌توان از جمله این اقدامات فرهنگی و تبلیغاتی به شمار آورد. همچنین در جهت اطلاع و مقایسه میزان آگاهی مردم نسبت به پدیده قاچاق نظرسنجی

بیشتری برخوردار می‌گردد تلاش سیاست‌گذاران اتحادیه اروپا در مبارزه با قاچاق کالاهایی همچون سیگار و سوخت و الکل (به دلیل اینکه بیشترین هدف‌های مالیاتی دولت‌ها هستند) و انسان (به دلیل گسترش مهاجرت‌های غیرقانونی به اتحادیه اروپا) بیشتر است و مطالعات محققین بیشتر بر روی این کالاها متمرکز شده است. در عین حال سیاست‌های کلی کارا تر در جهت کاهش این فعالیت غیررسمی نیز نادیده گرفته نشده است. این اقدامات و سیاست‌ها در کنار اقداماتی که به صورت مجزا برای برخی کالاهای خاص به کار بسته شده است، موجبات توفیق اتحادیه اروپا در مواجهه با قاچاق را فراهم آورده است. اهم سیاست‌ها و اقدامات اتحادیه در مبارزه با گسترش قاچاق را می‌توان در موارد زیر خلاصه نمود.

- از آن جا که ریشه قاچاق در تقاضاست، اتحادیه اروپا می‌بایست به دنبال پیدا کردن مشکل ریشه‌ای قاچاق در هر دو طرف عرضه و تقاضا می‌بود. راه‌حل‌های طرف تقاضا بسیار مناسب بودند و از طرفی اجرای آن‌ها مشکل بود. روشن‌ترین بخش مربوط به تقاضا که می‌توانستند بر روی آن مانور دهند بحث مالیات‌ها بود. مالیات‌ها در قرن ۱۷م از اولین و مهم‌ترین دلایل بروز پدیده و یا افزایش چشمگیر قاچاق در انگلستان بود. بنابراین در اتحادیه اروپا توجه بیشتری به افزایش مالیات‌ها شد. به این معنی که اگر افزایشی بر مالیات محصولی به وجود می‌آمد، با این سؤال همراه بود که آیا ممکن است این مالیات باعث افزایش قاچاق شود. در همین راستا و به منظور جلوگیری از آثار نامطلوب، از جمله قاچاق، در صورت افزایش مالیات‌های مستقیم و غیر مستقیم، این افزایش به صورت تدریجی اعمال شده است. اجتناب از جهش در بار مالیاتی از اقدامات اتحادیه اروپا در بحث مالیات‌ها است. نادیده گرفتن اطلاعات در دسترس محافل علمی و کارشناسی در این زمینه، تصمیم‌گیری را با ابهام روبرو می‌کند و شناخت، سیاست‌گذاری

از طریق اظهارنظر نادرست در زمینه کیفیت و طبیعت کالا و ارزیابی کم‌تر از واقع کالاهای وارداتی کاهش می‌یابد. - یکی از راه‌های مبارزه اتحادیه اروپا با پدیده قاچاق گسترش اشتغال جمعیت در شهرهای مرزی است. از نظر سیاست‌گذاران در اتحادیه اروپا به جای تشکیل دیوار آهنین در مرزهای خود مفیدتر است تا با اشتغال‌زایی جلوی اشتغال در بخش‌های غیررسمی در نقاط مرزی گرفته می‌شود.

موارد قاچاق در اتحادیه اروپا

همانطور که گفته شد، عمده‌ترین موارد قاچاق در اتحادیه اروپا مربوط به سیگار، انسان، الکل و سوخت است. از آنجایی که مصرف این کالاها ارتباط مستقیم با سلامت افراد و محیط زیست دارند، همواره کشورهای اتحادیه اروپا قوانین سخت‌گیرانه‌ای از مرحله راه‌اندازی این صنایع تا مصرف آن‌ها داشته‌اند و عوارض و مالیات‌های سنگینی بر آن‌ها وضع کرده‌اند. به علاوه راه‌اندازی صنایع فوق در اتحادیه اروپا نیازمند کسب مجوزهای وقت‌گیر و پرهزینه بوده است و پس از راه‌اندازی نیز مشمول قوانین کنترل کیفیت و زیست محیطی می‌باشند. همین مسائل موجب بالا رفتن و تفاوت قیمت این کالاها در کشورهای مختلف و در نتیجه افزایش انگیزه قاچاق آن‌ها شده است.

درصد بوده است. - هماهنگی میان سیاست‌های قیمتی و سیاست‌های مالیاتی از دلایل بهبود وضعیت قاچاق در اتحادیه اروپاست. هماهنگی این سیاست‌ها موجب می‌شود یکی از آن‌ها دیگری را خنثی نکند و کارایی آن‌ها در جهت کاهش انگیزه قاچاق افزایش یابد. این مورد نیز از کاراترین راه‌های مبارزه با قاچاق است. لیکن اجرای آن کار دشواری است که اتحادیه اروپا سعی بر عملی کردن آن به صورت کامل دارد.

- از آنجا که قاچاق اغلب از طریق مرز یک کشور با سایر کشورها انجام می‌شود، اتحادیه اروپا قدم‌هایی در مسیر گسترش هماهنگی بین سیاست‌های مالیاتی مرزی برداشته است. سیاست‌های مالیاتی و نرخ‌های تعرفه مشترک میان مرزهای داخلی اتحادیه اروپا، گام بزرگی در جهت کاهش فعالیت قاچاق بوده است. حتی زمانی که کشورهای همسایه نمی‌توانند بر روی یک نرخ موافقت کنند، آن‌ها از طریق همکاری‌ها در جهت انجام اقدامات پیش‌گیرانه برای فرار مالیاتی همکاری می‌کنند.

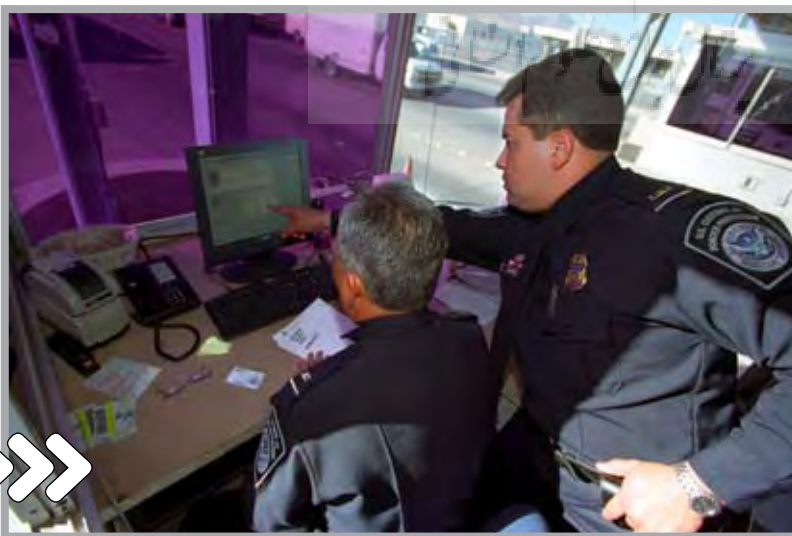
- جلوگیری از اغفال و ترمیم کارمندان گمرک و مأموران برای گرفتن رشوه از قاچاقچیان با قرار دادن جریمه‌های سنگین برای آن‌ها در اتحادیه اروپا از عوامل افزایش ریسک و کاهش انگیزه قاچاق است. بنابراین احتمال قاچاق

خواهند رسید، دولت عوارض خود را گرفته و بخش خصوصی نیز درآمدزایی خواهد داشت و این کار از ایجاد قاچاق و فعالیت‌های زیرزمینی نیز جلوگیری خواهد کرد.

- یکی از مهم‌ترین راهکارهای موفقیت‌آمیز برای مبارزه با پدیده قاچاق در اتحادیه اروپا، بنیان نهادن قوانین و مقررات محکم‌تر و افزایش مجازات‌های قاچاق بوده است. از آنجا که همواره قاچاقچیان در محاسبه سود خود میزان هزینه‌ها و ریسک قاچاق را نیز محاسبه می‌نمایند، با افزایش ریسک قاچاق، تمایل کم‌تری برای انجام آن وجود خواهد داشت لیکن اگر جریمه مورد انتظار در فعالیت قاچاق کم‌تر از مالیات باشد، همچنان قاچاق به منظور فرار از مالیات صورت می‌گیرد. تشکیل بانک اطلاعاتی منسجم در این اتحادیه نیز به افزایش ریسک قاچاق کمک نموده است. از طرف دیگر مصرف کالاهای قاچاق مانند خود عمل قاچاق در اتحادیه اروپا پیگرد قانونی خواهد داشت که همین مسئله به کاهش تقاضا برای قاچاق و در نتیجه کاهش عرضه آن می‌انجامد.

- توسعه بازرسی و ممیزی تولیدات و سیستم‌ها، نظارت بر حسن اجرای ضوابط و معیارها و خطی‌مشی‌های اجرایی، انجام اقدامات لازم در زمینه کشف قاچاق کالا و افزایش تبادل اطلاعات مربوط به کالاهای مورد مبادله در مرزها میان کشورهای اتحادیه اروپا برای افزایش ریسک خرده‌فروشان و عمده‌فروشان و تولیدکنندگان به منظور شرکت در فعالیت‌های قاچاقی از دیگر راهکارهای موفق اتحادیه اروپا به منظور جلوگیری از قاچاق بوده‌اند.

- یکی از دلایل قاچاق تورم است که این پدیده در اتحادیه اروپا در سال‌های اخیر از سطح قابل قبولی برخوردار بوده و نرخ تورم در محدوده اتحادیه اروپا بسیار پایین و در سال ۲۰۰۷ حدود ۲/۳ درصد بوده است. درصد تغییر در شاخص قیمت‌ها از سال ۱۹۹۲ بسیار ملایم و به طور متوسط در حدود ۲/۵

تقسیم‌بندی می‌شوند.

به طور کلی دو نوع شرایط در بازار وجود دارد که سود اقتصادی قاچاق سیگار را به وجود می‌آورد.

۱- اگر تنباکوی معاف از مالیات در بازار وجود داشته باشد، این شرایط محرکی است برای قاچاق آن به کشورهایی که در آن‌ها مالیات معناداری بر تنباکو وجود دارد. درآمد بالقوه از چنین قاچاقی مستقیماً با اندازه مالیات تنباکو در کشور دیگر مرتبط است و به طور معکوس با هزینه قاچاق آن ارتباط دارد.

۲- اگر به دلیل سیاست‌های قیمتی متفاوت و یا به دلیل نرخ‌های مالیاتی گوناگون در محیط‌های مختلف جغرافیایی قیمت تنباکو متفاوت باشد، همین مسأله انگیزه‌ای برای قاچاق سیگار است. این قاچاق رابطه مستقیم با تفاوت قیمت تنباکو در دو ناحیه مختلف و رابطه معکوس با هزینه قاچاق دارد.

در این موارد هزینه قاچاق عبارت است از هزینه حمل و نقل، فروش مجدد تنباکو و احتمال دستگیری و مجازات‌های مالی پس از آن. اتحادیه اروپا به منظور مبارزه با

در سال‌های اخیر با شکسته شدن انحصارات دولتی و وارد شدن بخش خصوصی تا حدی مشکلات مربوط به قاچاق در کشورهای اتحادیه کاهش یافته است.

قاچاق سیگار

یکی از معضلات قاچاق در اتحادیه اروپا پدیده قاچاق سیگار است. تنها محموله قاچاق یک کامیون سیگار به اتحادیه اروپا موجب از دست دادن ۱/۲ میلیون دلار درآمد مالیاتی می‌گردد. تنباکو و سیگار از کشورهایی مانند چین و دیگر کشورها در آسیا، روسیه، اوکراین و کشورهای جنوب شرقی دریای بالتیک به اتحادیه اروپا قاچاق می‌شوند. بلژیک و هلند نیز محل ورود و ترانزیت سیگار و تنباکو قاچاق به اتحادیه اروپا هستند. به طور کلی در سال ۲۰۰۶ حدود ۵۰ میلیارد دلار سیگار قاچاق در دنیا وجود داشته است. جدول زیر قیمت سیگار را برای سال‌های ۱۹۹۵، ۲۰۰۱ و ۲۰۰۷ و در کشورهای عضو اتحادیه اروپا به نمایش می‌گذارد. میزان قاچاق در این کشورها براساس کم، متوسط و بالا طبقه‌بندی شده است. در کشورهایی که بالای ۱۰ درصد مصرف سیگار به صورت قاچاق است، میزان قاچاق در آن‌ها بالاست و در کشورهایی با میزان قاچاق متوسط، حدود ۵-۱۰ درصد مصرف سیگار به صورت قاچاق مشاهده می‌شود. کشورهایی که زیر ۵ درصد مبادلات آن‌ها به صورت غیرقانونی است، تحت عنوان کشورهایی با قاچاق پایین

جدول ۳- قیمت سیگار و سطح قاچاق در برخی کشورهای اتحادیه اروپا (قیمت دلار آمریکا)

کشور	۱۹۹۵	۲۰۰۱	۲۰۰۷	میزان قاچاق
اسپانیا	۱/۲۰	۲/۲۵	۴/۳۴	بالا
پرتغال	۱/۷۵	۱/۹۵	۳/۰۶	متوسط
یونان	۲/۰۶	۲/۱۱	۴/۶	متوسط
ایتالیا	۲/۷	۲/۸۹	۵/۳	بالا
لوکزامبورگ	۲/۱۲	۲/۱۸	۴/۳	متوسط
ایرلند	۲/۴۳	۲/۵۲	۴/۱	متوسط
استرالیا	۲/۶۹	۳/۰۷	۶/۲	بالا
بلژیک	۲/۹۵	۳/۱۴	۵/۳۱	متوسط
آلمان	۳/۰۲	۲/۸۸	۷/۱	بالا
فرانسه	۳/۳۸	۳/۲۰	۵/۳	پایین
فنلاند	۴/۲۶	۳/۷۹	۴/۱	پایین
ایرلند	۴/۲۷	۴/۶۹	۶/۱	پایین
انگلستان	۴/۳۵	۶/۴۲	۱۲/۵	پایین
دانمارک	۴/۵۵	۴/۱۷	۵/۲	پایین
سوئد	۴/۹۷	۴/۰۱	۶/۳	پایین
نروژ	۶/۲۷	۷/۲	۱۱/۳	پایین

منبع: سازمان سلامت جهانی، گزارش کنترل قاچاق در اسپانیا

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

قاچاق کالا پدیده‌ای پیچیده است؛ اثرات این پدیده تنها به اثرات اقتصادی آن منتهی نمی‌گردد بلکه شامل اثرات اجتماعی، سیاسی و فرهنگی قابل توجهی نیز می‌باشد. به منظور جلوگیری از این پدیده مخرب لازم است تا ابتدا اهمیت پرداختن به این پدیده با دانش نسبت به اثرات منفی آن، معرفی شود. همان طور که در متن این مطالعه مطرح شد، این پدیده آثار مخرب گوناگونی بر اقتصاد کشورها دارد. علاوه بر آثار پدیده قاچاق دانستن عوامل به وجود آورنده آن نیز دارای اهمیت است.

از آن‌جا که همه کشورها کم و بیش با این معضل دست و پنجه نرم می‌کنند، مطالعه نمونه‌های موفق در این زمینه می‌تواند به ارائه راه‌کارهای مؤثر در مورد جمهوری اسلامی ایران کمک نماید. یکی از این نمونه‌های موفق اتحادیه اروپاست که با توجه به مرزهای گسترده آن، آمار مربوط به قاچاق در آن پایین بوده و روند رو به بهبودی را دنبال می‌کند. از مهم‌ترین اقدامات اتحادیه اروپا توجه به طرف تقاضا و نحوه دریافت مالیات‌هاست. توجه به نرخ مالیات مصرفی و ایجاد سیستم مالیاتی مشترک در مورد کالاهایی مانند سیگار و الکل که بیشترین آسیب‌پذیری را برای قاچاق شدن نشان داده‌اند از راهکارهای مؤثر این اتحادیه بوده است. آموزش مصرف‌کنندگان و اقدامات فرهنگی در جهت عدم تقاضا و مصرف کالاهای قاچاق نیز باعث بالا رفتن آگاهی عمومی مردم نسبت به قاچاق و توجه بیشتر در مصرف این گونه کالاها شده است. افزایش همکاری بخش‌های عمومی و خصوصی، افزایش شدت مجازات قاچاقچیان و افزایش ریسک قاچاق، توسعه بازرسی و ممیزی تولیدات و سیستم‌ها، نظارت بر حسن اجرای ضوابط و معیارها و خطی‌مشی‌های اجرایی، گسترش هماهنگی بین سیاست‌های مالیاتی مرزی و افزایش اشتغال جمعیت به ویژه در مناطق مرزی از اولویت‌های دیگر اتحادیه اروپا برای مقابله با پدیده قاچاق

دلیل قاچاق انسان به اتحادیه اروپا را می‌توان اختلاف دستمزد در مرزها و اختلاف سطح استانداردهای زندگی در میان مناطق مختلف دانست. اغلب قاچاق انسان و مهاجرت‌های غیرقانونی به اتحادیه اروپا از کشورهای روسیه و اوکراین و کشور آفریقایی مراکش صورت می‌گیرد.

قاچاق سوخت

بالا بودن قیمت سوخت در کشورهای اروپایی به واسطه ارتباط مستقیم با بازار آزاد سوخت و متأثر بودن از قیمت‌های جهانی و نرخ‌های مالیات بر مصرف بالا، انگیزه قاچاق سوخت را افزایش می‌دهد. دولت‌های اتحادیه اروپا به منظور کاهش قاچاق در اکتبر ۲۰۰۳ نرخ مالیات

افزایش همکاری بخش‌های عمومی و خصوصی، افزایش شدت مجازات قاچاقچیان و افزایش ریسک قاچاق، توسعه بازرسی و ممیزی تولیدات و سیستم‌ها، نظارت بر حسن اجرای ضوابط و معیارها و خطی‌مشی‌های اجرایی و ... از اولویت‌های دیگر اتحادیه اروپا برای مقابله با پدیده قاچاق بوده است.

بر مصرف انرژی را کاهش دادند و این تغییرات مستقیماً در بخش سوخت و الکتریسیته انگیزه قاچاق را کاهش داد. یکی دیگر از سیاست‌های بسیار مهم اتحادیه اروپا جهت مبارزه با قاچاق سوخت علاوه بر افزایش کنترل‌ها در رابطه با آن، جهت‌گیری این کشورها به سمت استفاده هر چه بیشتر از سوخت‌های جایگزین بنزین، نفت و گاز یا همان سوخت‌های سبز است که علاوه بر کاهش قاچاق موجب حفاظت از محیط زیست نیز می‌شود.

پدیده قاچاق سیگار دست به اقداماتی زده است که آن‌ها عبارتند از:

- کاهش محرک‌ها برای قاچاق سیگار از طریق هماهنگی میان مالیات‌ها و سیاست‌های قیمتی. این راه‌حل بسیار مؤثر است لیکن اجرای آن مشکل است. زیرا دلایل متعددی برای قیمت‌های خرده‌فروشی مختلف وجود دارد و تولیدکنندگان سیگار با ملیت‌های مختلف قیمت‌های متفاوتی برای سیگار قرار می‌دهند. لذا یکی از مهم‌ترین اقدامات اتحادیه اروپا این است که سعی دارد تا این تولیدکنندگان سیاست‌های قیمتی یکسان را برای سیگار قرار دهند. یکی دیگر از مشکلات این راه‌حل نرخ‌های مالیاتی متفاوت برای سیگار در کشورهای همسایه است. توافق منطقه‌ای برای هماهنگی نرخ‌های مالیات سیگار از دیگر اقدامات اتحادیه اروپا برای مؤثر نمودن این راه‌حل است.

- کاهش عرضه تنباکو قاچاق از طریق کنترل بر حمل و نقل و خرده‌فروشی، برای مثال می‌توان به کنترل و نظارت بر فساد کارکنان دولت اشاره نمود.

- کاهش تقاضا برای تنباکو قاچاق شده از طریق بالا بردن آگاهی‌های عمومی و ترغیب مصرف‌کنندگان به عدم استفاده از محصولات قاچاق شده.

- افزایش قاطعیت و سخت‌گیری مجازات‌های قاچاق از طریق افزایش قوانین مربوط به مجازات قاچاق و پیگردهای قانونی.

- صنعت سیگار در اتحادیه اروپا تحت انحصار دولت‌ها قرار داشته است لیکن در سال‌های اخیر با شکسته شدن انحصارات دولتی و وارد شدن بخش خصوصی تا حدی مشکلات مربوط به قاچاق در کشورهای اتحادیه کاهش یافته است.

قاچاق انسان

دلایل مهاجرت به اروپا معمولاً دلایل سیاسی و بحران‌های اجتماعی، اقتصادی، جنگ داخلی، درگیری‌های مذهبی و قومی و برخی جذابیت‌های زندگی غرب است ولی عمده‌ترین

بوده است. همچنین اتحادیه اروپا برای مبارزه با مشکل‌سازترین کالای قاچاق در بین کشورهای عضو یا همان قاچاق سیگار و تنباکو نیز با تکیه شدید بر به کارگیری

سیاست‌های مالیاتی مناسب و اجتناب از افزایش مالیات بر سیگار و تنباکو و کاهش تقاضا برای تنباکو قاچاق شده از طریق بالا بردن آگاهی‌های عمومی و ترغیب مصرف‌کنندگان به عدم استفاده از محصولات قاچاق شده اقدام نموده است. در ضمن سازمان‌های بهداشتی نیز در کنار سیاست‌گذاران اتحادیه با کمک تبلیغات فرهنگی و بهداشتی در جهت کاهش مصرف تنباکو، سیگار و الکل قاچاق کمک می‌نمایند.

با توجه به این که راه‌کارهای به کار گرفته شده در اتحادیه اروپا نتایج مثبتی را به بار داشته است به نظر می‌رسد به کارگیری تجارب آن در کشور می‌تواند مؤثر واقع شود. بنابراین با توجه به وضعیت پدیده قاچاق در ایران و اثرات این پدیده بر اقتصاد و سیاست‌ها و جامعه راه‌کارهای زیر را برای مقابله با این پدیده پیشنهاد می‌شود:

- دولت باید امکان و شرایط ارتکاب قاچاق را سخت و مشکل کند تا همواره قاچاقچیان سرمایه خود را در خطر دیده و از انگیزه و میل آن‌ها به قاچاق کاسته شود. در اصل باید شرایط را به گونه‌ای فراهم آورد تا متخلف هزینه‌های بالای قاچاق را در نظر داشته باشد و از اقدام به آن منصرف گردد. این کار با وضع قوانین و مقررات سخت و ضمانت اجرای آن‌ها می‌تواند صورت گیرد.
- استفاده از افراد صالح و مطمئن برای

به مبارزه با قاچاق و کاهش فساد در میان کارمندان و مأموران و ایجاد ممنوعیت برای دخالت نهادها در تجارت به منظور شفاف‌سازی و برخورد با عوامل دولتی

دخیل در گسترش قاچاق از دیگر راه‌های غیراقتصادی مبارزه با قاچاق می‌باشد.
- استفاده از مدیران لایق و سالم به ویژه در حوزه‌های اقتصادی و سیاست‌گذاری اقتصادی.
- عقد قرارداد و ایجاد هماهنگی با کشورهای همسایه به منظور تأمین

انضباط و امنیت اقتصادی و احتمالاً اجرای سیاست‌های گمرکی و مالیاتی یکسان با برخی از کشورهای همسایه.

- فرهنگ‌سازی برای کاهش تقاضا و ترجیح مصرف کالای داخلی از دیگر اقدامات مؤثر است. وجود تقاضای قابل توجه برای کالای قاچاق از مهم‌ترین علل شیوع و گسترش قاچاق در کشور است. تبلیغات در رسانه‌های گروهی و تبلیغات تجاری افزایش تقاضا برای کالا را در پی دارد و اگر بدست آوردن کالای مورد تقاضا با ممنوعیت‌ها و محدودیت‌هایی روبرو شود نه تنها تقاضا برای آن کالا کاهش نمی‌یابد بلکه بستر مناسبی را برای قاچاق کالا فراهم می‌آورد. بنابراین رسانه‌ها می‌باید در جهت فرهنگ‌سازی و بیان مذمت استفاده از کالای قاچاق و اثرات منفی آن برای اقتصاد کشور و خود مصرف‌کننده‌ها تلاش نمایند.

- اجتناب از تغییرات فزاینده ناگهانی و جهش در بار مالیاتی و دقت بیشتر در اتخاذ و اجرای سیاست‌های انبساطی.

- حمایت و ارتقای کیفی تولیدات داخلی نیز از دیگر راه‌کارهای مؤثر بر جلوگیری از ورود به فعالیت‌های غیررسمی مانند قاچاق است.

- هدفمند کردن یارانه‌ها از راه‌های کاهش قاچاق می‌باشد. یکی از مهم‌ترین دلایل قاچاق در ایران وجود یارانه‌ها است که موجب اختلاف قیمت کالاها با کشورهای همسایه می‌گردد. مثال واضح این گونه قاچاق را در مورد بنزین می‌توان بیان کرد. به عنوان پیشنهاد کاهش یارانه بنزین به میزانی که قیمت بنزین در حد قیمت آن در کشورهای همسایه باشد می‌تواند به کاهش قاچاق آن کمک نماید.

منابع در دفتر نشریه موجود است